ALEXANDRESCU

Poezii

*

Memorial de călătorie

97

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Scanned with OKEN Scanner

GRIGORE ALEXANDRESCU

Poezii

★

Memorial de călătorie

Viața ți-o adresez
izvorul dragostei lucrului
pentru muncă și perseverență

1961

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Scanned with OKEN Scanner

Prezent în Arhiva
Colecției Ionița Ana
în Lectura 1961 - 1962.

GRIGORE ALEXANDRESCU

Despre cel mai de seamă reprezentant al fabulei noastre se ştiu puţine lucruri. Fire discretă, Alexandrescu n-a lăsat decît prea puţine mărturii despre viaţa sa, insuficiente pentru a o reconstitui. Biografii au folosit mai ales datele rămase într-una din *„scrisorile"* lui Ghica, le-au completat cu alte mărturii contemporane, adesea cu presupuneri. O „viaţă" a lui Grigore Alexandrescu ar fi cu neputinţă de scris. Nici data exactă a naşterii nu este precizată. Unii istorici literari s-au oprit la 1810, alţii la 1814, cei mai mulţi la 1812, aceasta din urmă avînd mai multe argumente de a fi adevărată. Era fiul vistiernicului Mihai Alexandrescu şi al Mariei Fusea din Tîrgovişte. În jurul vîrstei de 15 ani îşi pierde părinţii, şi acest eveniment va avea, probabil, repercusiuni dureroase, tînărul trebuind să apeleze la bunăvoinţa unor rude sau cunoscuţi care, deşi au dovedit poate amabilitate, n-au putut niciodată împlini grija şi sentimentele părinteşti. Durerea tînărului se exprimă în versuri pătrunse de decepţionism :

„Lăsat strein în lume, lipsit de orce bine / Văzînd că nu-mi rămîne plăcere pe pămînt / Văzînd zilele mele de suferinţe pline / Pui mîna pe-a mea frunte şi caut un mormînt".

Începînd de prin 1830 îl găsim pe Alexandrescu la Bucureşti, locuind mai întîi la un unchi al său, părintele Ieremia, într-un beci de sub scara Mitropoliei. Podul Mitropoliei era plin de tot felul de cărţi, între care mai ales ale poeţilor greci şi clasicilor francezi, pe care tînărul îi citeşte cu o pasiune rară, consemnată de contemporani. Se-ntîlneşte cu Ion Ghica, ce-i va deveni un prieten statornic, şi merge mai întîi

Scanned with OKEN Scanner

la şcoala lui Vaillant şi după aceea, prin 1832, la şcoala de la Sf. Sava. Iată portretul pe care i-l face Ion Ghica: *„Înfăşurat într-un surtuc cafeniu, oacheş, foarte oacheş, părul negru, sprîncene groase, îmbinate, ochii căprui, scînteietori, mustaţa îi mijea pe buză"*. În continuare prietenul său ne evocă dicţiunea excelentă a lui Alexandrescu care, citind *Epistola lui Boileau către Molière*, a lăsat o impresie de neşters: *„deşi citisem şi recitisem de o sută de ori acea epistolă, dar pot să spun că numai atunci i-am înţeles spiritul şi eleganţa"*. Alexandrescu era, încă de la o vîrstă fragedă, un foarte bun cunoscător al literaturii clasice franceze, precum şi al valorilor poetice naţionale, între care Iancu Văcărescu trece în mare cinste:

„Tu dar, care-ai zis odată cum că neamurile-ncep
Prin poezie fiinţa ş-a lor stare de-şi pricep,
Slăbiciunea muzei mele vino a o îndrepta;
Căci de scriu astăzi în versuri, asta este vina ta.
Tu amorul poeziei mie mi l-ai insuflat,
Şi exemplurl îndestule de ce e frumos ai dat."

(Epistolă D. I. V.)

În casele lui Tache Ghica, tatăl amicului său, Alexandrescu leagă prietenie cu unii dintre cei mai devotaţi luptători pentru cauza naţională, care încercau, deocamdată pe cale culturală, să pregătească temeliile Romîniei moderne: Grigore Băleanu, I. H. Rădulescu, Eufrosin Poteca, fraţii Cîmpineanu. O bucată de vreme este găzduit cu generozitate în casa lui Eliade, care îl şi ajută să-şi publice primele scrieri. În tipografia acestuia, apare, în 1832, întîiul volum al lui Gr. Alexandrescu, *Eliezer şi Neftali*. Primele poezii îi apăruseră, de asemenea, în *Curierul romînesc* al lui Eliade. După cîţiva ani, în 1837, se produce un conflict între cei doi scriitori, ale cărui cauze sînt, după toate probabilităţile, de natură intimă. Timp de peste două decenii (1836—1861) a durat polemica lipsită de glorie dintre cei doi foşti prieteni. Lăsînd la o parte motivele nesemnificative ale conflictului, e probabil că la ascu-

Scanned with OKEN Scanner

ţirea polemicii a contribuit într-o mare măsură versatilitatea şi aroganţa lui Eliade, care n-au putut scăpa spiritului ascuţit al lui Alexandrescu.

După cearta cu Eliade este găzduit de maiorul Ion Cîmpineanu, pe care îl cunoscuse mai dinainte : în 1833 acesta întemeiase, împreună cu Eliade, *„Societatea filarmonică"*, în al cărui avansat program figura lupta *„pentru cultura limbii româneşti şi înaintarea literaturii, întinderea muzicii vocale şi instrumentale în Principate şi formarea unui teatru naţional"*. În 1834, intră, ca atîţia dintre prietenii săi, în armată, dar în 1837 demisionează. În 1838 scoate un al doilea volum intitulat *Poezii*. În anul 1840 publică în *Dacia literară* poezia *Anul 1840*, un ecou poetic al năzuinţelor democratice ale complotiştilor contra tiraniei lui Alexandru Ghica şi este închis pentru cîteva luni. În 1842, întreprinde, împreună cu Ion Ghica, o călătorie pe la mănăstirile din Oltenia, al cărei rezultat este un *Memorial de călătorie* şi cîteva dintre cele mai bune poezii de inspiraţie patriotică : *Umbra lui Mircea. La Cozia, Mormintele. La Drăgăşani. Răsăritul lunei. La Tismana*. După ce, în 1842, scosese la Iaşi o ediţie a *Poeziilor* sale, în 1847 editează din nou o culegere îmbogăţită. Participarea lui Alexandrescu la revoluţia din 1848 nu este suficient cunoscută. Se ştie, sigur, că făcea parte din Comitetul de redacţie al *Popolului suveran* alături de Bălcescu, Bolliac şi Bolintineanu. Actul Unirii Principatelor găseşte în Alexandrescu un susţinător entuziast. Încă din 1857 poetul scrisese *Unirea Principatelor* în versuri de un exemplar avînt patriotic, atestînd în acelaşi timp convingerile democratice ale autorului lor :

„Cînd citim în vechea carte a istoriei străbune
Virtuţi mari, ilustre fapte ale naţiei romîne,
Care inimă stă rece ? care suflet nemişcat ?
Cine n-are dor să vază ţara sa în fericire,
Cu legi bune, cu legi drepte, în tărie şi-n unire,
Cultivînd artele păcei pe al său pămînt bogat ?"

Scanned with OKEN Scanner

Aclamă cu încredere alegerea lui Cuza ca domn al Ţărilor Romîne (poezia *Măriei-sale Domnitorului Alexandru Ion I*). La rîndul său domnitorul îl preţuieşte şi-i acordă încredere. E propus chiar ministru de finanţe, dar refuză deoarece „*nefiind în poziţie materială independentă*", după cum însuşi mărturiseşte, nu se putea susţine. Sub Cuza este director în Ministerul Cultelor şi Instrucţiei şi în 1860 membru în Comisia Centrală de la Focşani. Din acest an dă primele semne ale boalei care se va prelungi dramatic un sfert de secol. Memoria sa fenomenală nu-l părăseşte însă cu totul. Un apropiat ne mărturiseşte că avea „*zilnic ocaziunea de a putea constata surprinzătoarea lui memorie — căci recita pînă în ultimile zile atît poeziile cît şi fabulele sale, cît şi altele, în limba franceză şi elină*". Ultima ediţie de poezii pe care o revede, cea din 1863, se resimte de intervenţiile nefericite ale autorului care căzuse în mania latinizării limbii, înlocuind pe cît putea, cuvintele slave cu cele latine, într-o asemenea măsură încît ediţia e aproape inutilizabilă. Starea materială trebuie să fi fost deosebit de precară, pe dată ce, în 1868, cerea ministrului instrucţiunii o bursă pentru fiica sa Angelina, motivînd cu o modestie rară că merită aceasta : „*atît ca funcţionar cît şi ca om de litere care a adus oarecari servicii în literatura naţională prin scrierile mele*". Poetul e aproape uitat. Cînd moare, la 25 noiembrie 1885, foarte puţini veniseră să-i aducă ultimul salut. Uitarea s-a prelungit pînă mai tîrziu. Eugen Lovinescu îşi începe în 1909 monografia printr-o lamentare semnificativă : „*O însemnată figură, nu numai pentru începutul, ci pentru întreaga noastră literatură, un scriitor care nu reprezintă numai o verigă în evoluţia culturii şi poeziei romîne, ci şi o personalitate, independentă prin noutatea accentului sufletesc şi a cugetării, un poet, peste care vremea nu a aşternut decît cîteva zeci de ani, ar trebui să trăiască încă în amintirea supravieţuitorilor şi, totuşi, în jurul lui nu găsim decît uitare.*"

Numeroasele ediţii ale *Poeziilor* lui Alexandrescu de după 23 August, culminînd cu monumentala culegere de *Opere*

Scanned with OKEN Scanner

(din care a apărut un prim volum) reprezintă un act de justiție pentru cel care a fost unul dintre ziditorii poeziei românești.

Încă în 1870, scriind *Epigonii*, Eminescu aduce un înalt elogiu lui Alexandrescu :

> *„Și ca Byron, treaz de vîntul cel sălbatic al durerii,*
> *Palid stinge-Alexandrescu sînta candel-a sperării,*
> *Descifrînd eternitatea din ruina unui an".*

Caracterizarea lui Eminescu vizează latura romantică a creației lui Alexandrescu. Într-adevăr, în special în prima parte a activității sale poetice, Alexandrescu era romantic. Volumul din 1832 atestă cu prisosință această stare de spirit. Influența elegiei și meditației de tip lamartinian și byronian se face din plin simțită. Prima încercare, publicată de poet în *Curierul românesc* din 6 martie 1832, *Miezul nopței* părea să anunțe un Lamartine valah. Poezia vorbește despre *„suvenirea ruinelor"*, despre *„luna în tăcere"* care inspiră *„gîndiri religioase"*, gîndirea poetului este tristă și, *„precum o piramidă se-nalță în pustii"*, sufletul *„nici o legătură nu are pe pămînt"*, n-are *„soare seninos"*. Tînărul poet declară că a închinat durerii *„amara sa viață"*, simte că *„glasu-i se va stinge"* și că *„a vieții taină"* o va găsi *„în moarte"*.

În *Adio. La Tîrgoviște*, la vîrsta de 20 de ani, poetul pare îmbătrînit, vorbește de *„zilele trecute"* și *„vechea fericire"*, de vîrsta de aur și *„visurile care zbor"*. Erotica din tinerețea lui Alexandrescu (de altfel mai tîrziu n-a mai scris poezii erotice) este înțesată de ideea zădărniciei vieții, a inutilității faptei, resemnarea și speranța transcendentală, meditația și sfiala religioasă lasă impresia unei elaborări livrești, artificioase și, nu rareori, cu o vădită tendință juvenilă de a epata. De altfel această tendință se manifestă și ceva mai tîrziu, deși cu o frecvență cu mult redusă. Într-o poezie publicată mai tîrziu, intitulată sugestiv *Suferința*, poetul vorbește de *„focul care arde în pieptu-i sfîșiat"* pentru că iu-

Scanned with OKEN Scanner

bita nu vine, fapt pentru care ochii *„în lacrimi înoată"* și viața i se pare o osîndă, *„o lungă agonie"*. În *Meditație* (1838) viața aceasta i se pare încoronată de *„moartea neîmpăcată"*, *„actul cel din urmă"*.

Toate aceste elemente de proveniență romantică, în spiritul lui Lamartine, exprimate prin meditație, religiozitate, reverie, au determinat pe mulți cercetători să sublinieze mai ales această latură. Considerăm însă, așa cum am anticipat, că poezia de început a lui Alexandrescu nu-i este caracteristică poetului, ea constituind numai o primă etapă a evoluției sale spre observația realistă. Faptul că, de pildă, în culegerile de maturitate, poetul n-a introdus poeziile de tinerețe (cu neînsemnate excepții) este cu totul grăitor, propria cenzură a autorului reprezentînd un argument de necombătut. Considerăm că trăsătura de bază a lui Alexandrescu o constituie luciditatea și spiritul de observație foarte ascuțit. Elementele romantice pot fi considerate drept manieră, modă, exterioare lui Alexandrescu. Din punct de vedere artistic n-au o valoare deosebită. E. Lovinescu, a cărui contribuție la studierea lui Alexandresou este meritorie, exceptînd viziunea estetizantă, stabilește cîteva trăsături specifice lui Alexandrescu, la care subscriem: *„isteț, ager, mușcător, observator ironic și plin de humor"*. Acad. prof. G. Călinescu, care a dat un excepțional studiu despre poetul nostru, afirmă un adevăr indiscutabil: *„Geniul său mușcător a supraviețuit celui contemplativ"*. De altfel acest amestec dintre liric și satiric este specific literaturii noastre din secolul al XIX-lea, și Eminescu, pe lîngă Alexandrescu, este o pildă concludentă în acest sens. Trebuie apoi să ținem seama că Alexandrescu apare într-un moment de început al poeziei noastre, cînd poeții aveau nevoie de modele artistice. Aceste modele puteau foarte lesne fi găsite atît în clasicism cît și în romantism. Poeții se raliază acestor curente atît după temperament, vîrstă cît mai ales după criteriul eficacității fiecărui curent față de realitățile sociale ale vremii. Alexandrescu a trecut mai întîi prin romantismul meditativ de tip lamartinian, care se potrivea

Scanned with OKEN Scanner

vîrstei sale, crizelor morale prin care trecea, precum şi avîntului său poetic. Acest aspect al romantismului se reflectă în primul rînd în erotică, în poezia de contemplaţie, în meditaţii cu iz transcendental. Această latură a fost destul de repede abandonată de poet. Mult mai durabil este un alt aspect al romantismului, care se detaşează de Lamartine, şi anume contemplarea activă a trecutului istoric în spiritul lui Hugo. Acad. prof. G. Călinescu constată : *„Evocarea ruinelor la Grigore Alexandrescu are aspect precumpănitor, patriotic, şi elegia poetului e motivată mai mult de sentimentul decăderii prezentului decît de acela al zădărniciei"*. Această contemplare activă a trecutului istoric, care dă un caracter militant, progresist creaţiei de acest gen a lui Gr. Alexandrescu şi tuturor poeţilor romîni de la 1848, trebuie căutată în primul rînd în realităţile istorice de la noi : Ţările Romîne, pe atunci despărţite, năzuiau cu înflăcărare eliberarea şi unitatea naţională. Credincioşi idealurilor populare, ei înşişi protagonişti activi ai acestor idealuri, poeţii patruzecioptişti s-au integrat în mişcarea revoluţionară. De aceea tema ruinelor, atît de proprie romanticilor, e cultivată de către aceşti poeţi fără infiltraţii paseiste sau meditativ-sceptice. Ruinele nu-s pretexte pentru demonstrarea vanităţii, nu-s un „memento mori", ci mărturii ale gloriei trecute. Nu e întîmplător că se cîntă mai ales Tîrgovişteа, Neamţul sau Suceava, cetăţile cele mai încercate, dar şi cele mai glorioase. Cîrlova *(Ruinurile Tîrgoviştei)*, Hrisoverghi *(Ruinele Cetăţii Neamţu)*, Eliade *(O noapte pe ruinele Tîrgoviştei)*, D. Bolintineanu *(Ruinele cetăţii lui Ţepeş)*, mai tîrziu G. H. Grandea *(Ruinele)* sînt reprezentativi. Între poeţii care exaltă eroismul înaintaşilor un loc de cinste îl ocupă Grigore Alexandrescu. Mărturie stau poezii ca : *Adio. La Tîrgovişte, Trecutul. La Mănăstirea Dealului, Umbra lui Mircea. La Cozia, Mormintele. La Drăgăşani* etc. Veneraţia pentru gloria strămoşească străbate cu claritate fiecare dintre poeziile de inspiraţie istorică. Iată de exemplu, în *Umbra lui Mircea. La Cozia :*

Scanned with OKEN Scanner

„Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute,
Şi puternici legioane p-a ta margine-ai privit,
Virtuţi mari, fapte cumplite îţi sînt ţie cunoscute,
Cine oar' poate să fie omul care te-a-ngrozit ?
. . . . . .
Mircea ! îmi răspunde dealul ; Mircea ! Oltul repetează."

Chiar în *Răsăritul lunei. La Tismana* poetul vorbeşte de *„a patriei iubire / Ce odată-n aste locuri pe strămoşi îi insufla"*, evocînd în continuare, momente glorioase din istoria romînilor.

În *Trecutul. La Mănăstirea Dealului,* exprimă veneraţia pentru eroii nemuritori de demult, pe care-i vede şi azi *„părtaşi"* ai luptelor care se pregătesc. Prezentul însă nu-i inspiră poetului multă încredere din pricina nimicniciei unor contemporani la care face o aluzie apropiată de cea din *Pisica sălbatică şi tigrul :*

„Precum atîţi nevrednici, trăind în moliciuni,
Se laud cu mari fapte făcute de străbuni".

Pilda sacrificiilor strămoşilor este mereu o călăuză :

„Am afla de la dînşii ce jărtfe trebuiesc,
Prin cîtă energie naţii se mîntuiesc".

Alexandrescu n-are însă o viziune naivă şi retorică asupra faptelor din trecut. Spiritul lucid şi raţional al poetului respinge eroismul de paradă şi, fire constructivă, găseşte că *„războiul e bici groaznic, care moartea îl iubeşte / Şi ai lui sîngeraţi dafini naţiile îl plătesc"*.

Caracter distins, neviciat de înguste porniri şovine, Alexandrescu se opreşte cu egală admiraţie şi asupra mărturiilor de eroism ale altor popoare. Poezia *Mormintele. La Drăgăşani,* în care cîntă lupta eteriştilor pentru libertatea Greciei, este o dovadă. Încă din *Memorialul de călătorie,* autorul notează : *„Dupe puţin umblet sosirăm la locul numit Drăgă-*

şani, loc cunoscut de iubitorii petrecerilor pentru dealurile şi calitatea vinurilor, iar de amicii omenirii nefericite pentru moartea atîtor atleţi ai libertăţii grecilor". În continuare el situează rezistenţa batalionului grecesc de la Drăgăşani pe acelaşi plan cu legendarele acte eroice de la Termopile, Teba, Waterloo, eteriştii apărîndu-i ca *„demizeii eroi ai lui Omer"*.

Atitudinea din *Mormintele. La Drăgăşani* e cu atît mai interesantă cu cît tema mormintelor, şi Thomas Gray e un exemplu elocvent, predispune spre reflecţii religioase. Momuleanu, Bolintineanu, Pelimon, Alexandrescu însuşi, în *Cimitirul*, cedează acestui sentiment. *Mormintele. La Drăgăşani* dovedeşte că, în măsura în care artistul este animat de idealuri înalte, indiferent de temă, sentimentele sînt pozitive.

Totdeauna, chiar în studiile recente, lirica patriotică a lui Alexandrescu este redusă la poeziile inspirate din trecutul istoric, ceea ce nu e firesc.

Nu trebuie să ne scape însă poezia patriotică a lui Alexandrescu privind evenimentele contemporane, faţă de care poetul a avut o atitudine dintre cele mai prompte şi mai entuziaste. Se cunoaşte adeziunea sa la programul grupului democrat, antidespotic al lui Dimitrie Filipescu din 1840.

După ce arată că *„a lumei temelie se mişcă, se clăteşte"*, că *„un duh fierbe în lume"* (duhul revoluţiei, n.n.) poetul aspiră spre o lume nouă, slobodă, curată :

„Dar aş vrea să văz ziua pămîntului vestită,
Să răsuflu un aer mai slobod, mai curat,
Să pierz ideea tristă de veacuri întărită,
Că lumea moştenire-ntîmplărilor s-a dat !"

(Anul 1840)

(De notat că în ed. din 1863, Alexandrescu a înlocuit „întîmplărilor" cu „despoţilor".)

La un an după semnarea Tratatului de la Paris, prin care se căzuse de acord asupra Unirii Ţărilor Romîne, în 30 martie 1857, în paginile ziarului *Concordia*, Grigore Alexandrescu

Scanned with OKEN Scanner

publică poezia *Unirea Principatelor*, ce are o mare rezonanță prin patetismul ei, asemănător celui din *Anul 1840*, patetism care, pe poetul lucid și satiric, îl cuprindea, din cîte se vede, numai în vîltoarea marilor evenimente :

„Pe antice monumente am văzut ades sculptate
Acvila ce poartă crucea, zimbrul țării-nvecinate,
Subt o mînă, o coroană, întrunite figurînd"...

Generațiilor contemporane le este adresat un apel patetic în legătură cu responsabilitatea lor, din care nu lipsește eventualitatea că actul Unirii va eșua :

„Fiii vostri vor ascunde a lor frunte în țărînă,
Dacă voi acum veți pierde marea cauză romînă,
Prin meschine interese ce-n mici inimi locuiesc"...

Cîțiva ani mai tîrziu, într-un articol din *Independența*, conștient de finalitatea politică a poeziei sale, Alexandrescu declară că *„a îndemnat la această unire pe toți adevărații romîni, afară de trădători"*.

Mult succes în vremea sa a avut satira *O profesiune de credință*, în care Alexandrescu biciuiește pe demagogii care făceau zarvă în jurul Unirii pentru a-și mări averile, pe cei care ajutau la propășirea statului *„cumpărîndu-și moșioare"*. Că poezia s-a bucurat de multă popularitate o dovedesc unele variante scrise de alți poeți în vremea luptei din Divanuri. După Alexandrescu, D. Dăscălescu, poet unionist, schițează un tip asemănător cu al demagogului lui Alexandrescu într-un *Cîntec nou pentru domnii alegători* :

„Cu-așa chip vro slujbușoară / De-aș putea eu înnădi
Negreșit că biata țară / Foarte mult ar propăși."

Luciditatea și spiritul critic al lui Alexandrescu ies în evidență cu strălucire în *Epistolele* sale publicate între 1838—1842, Alexandrescu fiind inițiatorul epistolelor în literatura noastră, specie continuată și ridicată la o mare înălțime prin *Scrisorile* lui Eminescu, patru decenii mai tîrziu.

Scanned with OKEN Scanner

Problemele ridicate de epistolele lui Alexandrescu sînt diverse: situaţia limbii literare romîneşti *(Epistolă către Voltaire)*, viaţa rurală şi antirealismul pastoral *(Epistolă D.I.C.)*, situaţia artistului *(Epistolă domnului Alexandru Donici)*, descrierea superficialităţii şi cosmopolitismului lumii de sus *(Satiră. Duhului meu)* etc. Observaţia ascuţită şi ironia subtilă sînt presărate pretutindeni. În *Epistolă D.I.C.*, dedicată lui Ion Cîmpineanu, Alexandrescu anticipează pe Topîrceanu din parodia *Vara la ţară* (după poezia cu acelaşi titlu de Al. Depărăţeanu). Cu aproape un secol înainte, vizînd poezia pastorală, autorul epistolei către Cîmpineanu parcă loveşte în idilismul şi ruralismul sămănătorist. Viziunea e de un realism polemic:

„Turme de oi sînt mulţime, însă încă n-am găsit
Un păstor ca în idile, un cioban de pizmuit.
Şi nu ştiu cum în vechime, atîţi mari biruitori
Părăsea avere, slavă şi trăia între păstori...
Nimfele le văz desculţe; îmbrăcate-n piei de oi,
Păstoriţele, pe viscol, pe furtune şi pe ploi,
De a lor ticăloşie ocolite ca d-un lanţ,
Îţi ridică toată pofta de a face orun romanţ.“

Poetul găseşte şi cheia erorii idiliste:

„Dar adeseaori poeţii lucrurile zugrăvesc
Nu precum sînt în fiinţă, ci cum şi le-nchipuiesc.“

Remarcabilă prin fineţe şi subtilitate este *Satiră. Duhului meu.* Simulînd un complex de inferioritate din cauza ignoranţei în cunoaşterea jocurilor şi manierelor *„de lume“*, poetul scoate în relief tocmai ignoranţa şi micimea intelectuală a cosmopoliţilor vremii. *„Domnişorul“* cu *„graţii prefăcute“*, cu hainele cusute la Paris, cu *„lunetă străină atîrnată“* anticipează *„stîlpii de bordel, de crîşme, cafenele“*, care-au uitat *„pîn' şi a noastră limbă“*, satirizaţi mai tîrziu de Eminescu în *Ai noştri tineri.*

Scanned with OKEN Scanner

Gr. Alexandrescu rămîne, pentru literatura noastră, fabulistul ei clasic. Cunoaşterea şi pasiunea pentru La Fontaine au contribuit desigur la orientarea către fabulă. Ca şi La Fontaine, Grigore Alexandrescu este fabulist prin excelenţă. Şi cu toate că a abordat şi alte specii, fabula este cea mai adecvată profilului său artistic. De altfel, este şi domeniul în care s-a realizat cel mai deplin. Între 1832—1861 Alexandrescu a scris cu consecvenţă fabule. Este deosebit de semnificativ faptul că, din volumul de debut, poetul păstrează, pentru culegerile ulterioare, mai ales fabule, restul poeziilor fiind în majoritate excluse, ceea ce arată, cu prisosinţă, preferinţele sale şi în acelaşi timp convingerea că aici s-a realizat mai mult. Şi într-adevăr, fabulele sînt deosebit de izbutite, mesajul şi finalitatea ideologică sînt mai clare, mai precise, obiectul atenţiei este descoperit şi satirizat în aspectele sale esenţiale, iar „morala" e neiertătoare. Nebulozitatea şi prolixitatea unora din restul poeziilor sînt îndepărtate, şi aceasta pentru că fantezia şi sentimentul cedează locul observaţiei realiste, cu o ascuţită coloratură socială. Viaţa însăşi, de fapt, îi oferea poetului suficient material pentru fabulă. *„Socotesc că putem zice, fără să ne îndoim / Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim"*... Poetul nu ascunde însă, în acelaşi timp, temeiurile tactice ale orientării sale :

„Însă, cum ştii foarte bine, adevărul desvălit,
Fără mască, între oameni lesne nu e priimit :
Şi subt feluri de podoabe dacă nu îl tăinuieşti,
Nenţeleapta lui ivire poate scump să o plăteşti".

(Epistolă, D. I. V.)

„Veacul" în care trăia Alexandrescu era, într-adevăr, *„bun pentru fabulă"*. Ne găsim spre mijlocul secolului al XIX-lea, perioadă în care burghezia romînească se dezvoltase şi continua să se dezvolte considerabil. Spre deosebire de ţările în care această clasă s-a emancipat (total sau parţial) de feudalism (Franţa, de ex.), la noi s-a produs o fuziune, un

Scanned with OKEN Scanner

fel de asimilare reciprocă între burghezie şi moşierime, de teama acţiunii maselor populare. Proprietatea feudală nu s-a desfiinţat. Latifundiarii au început să-şi plaseze capitaluri în întreprinderi industriale, iar burghezia nu s-a dat înapoi să arendeze sau să cumpere moşii. Împletirea aceasta de interese economice este reflectată, pe plan politic, prin ceea ce se cunoaşte mai tîrziu în istorie sub denumirea de „monstruoasa coaliţie", care nu s-a format, desigur, în 1864, cînd e botezată astfel de Bolliac, ci începuse mai demult. Dacă pe plan economic burghezia, ca clasă care se afirma în sensul evoluţiei istorice, era mai puternică, ea avea nevoie şi de o afirmare pe plan administrativ, politic.

Lumea negustorilor, a bancherilor, burghezia în general, era, în virtutea inerţiei tradiţionale şi a intereselor feudale, ignorată şi ocolită în conducerea treburilor publice care treceau drept un privilegiu al celor evgheniţi. Oamenii „de sînge" îşi apărau cu înverşunare nu numai feudele, dar şi puterea politică. Burghezia din Ţările Romîne, ca orice altă burghezie, a început atunci să uzeze de întregul arsenal propagandistic democrat. Ideile de egalitate, libertate şi fraternitate erau pe buzele *„celui din urmă negustor"*, cum ne spune Ion Ghica. Dacă se întîmpla însă ca, la rîndul lor, masele populare să revendice drepturi, glasul lor era înăbuşit cu brutalitate. Acum începe demagogia. Tirania şi despotismul acţionau cu o îndîrjire grosolană şi sălbatică.

Marile personalităţi ale epocii (Bălcescu, Kogălniceanu, Alecsandri etc.) mergînd în sensul aspiraţiilor progresiste au luminat cu toată strălucirea inteligenţei lor drumul spre eliberarea maselor, împotriva împilării şi exploatării. Printre figurile luminoase ale epocii dinspre jumătatea secolului al XIX-lea se numără şi Grigore Alexandrescu. Minte ascuţită şi artist deosebit de înzestrat, el a realizat, prin fabulele sale, un fel de „comedie umană" a literaturii noastre dinainte de Caragiale. Înţelegem prin aceasta că poetului nu i-au scăpat aspectele critice esenţiale ale timpului său, ţintuind, ca într-un insectar, pe toţi infractorii de ordin moral.

Scanned with OKEN Scanner

Iată-l pe Samson *„dulău de curte, ce lătra foarte tare"* discutînd cu un bou despre egalitate şi lăudîndu-se cu popularitatea pe care a dobîndit-o faţă de *„toată lighioana"*. Încurajat de schimbarea pe care-a luat-o lumea, căţelul Samurache îndrăzneşte să-i numească pe cei doi *„fraţii mei"*, la care vorbe dulăul răspunde indignat, după grave insulte (*„potaie"*, *„lichea neruşinată"*) şi ameninţări (*„O să-ţi dăm o bătaie care s-o pomeneşti"*), că vrea egalitate, *„dar nu pentru căţei"*. Referindu-se la semenii săi, fabulistul conchide cu amărăciune :

„Aceasta între noi adesea o vedem,
Şi numai cu cei mari egalitate vrem".

Aceeaşi aroganţă arivistă este biciuită în *Boul şi viţelul*. Un bou *„ca toţi boii"*, ajutat *„de soartă"*, dobîndeşte *„un post însemnat"* în cireadă, drept pentru care se credea, şi era, *„decît toţi mai mare"*. Viţelul, ca nepot, vine atunci îndată să-i ceară *„niţel fîn"*. Unchiul însă nu-l recunoaşte, declară indignat că n-are *„astfel de rude"* şi ordonă să-l *„dea pe scară"*. Citind această fabulă a lui Alexandrescu nu se poate să nu asociem imediat în minte scena din romanul lui Filimon *Ciocoii vechi şi noi*, în care Dinu Păturică, ciocoi ajuns *„în post însemnat"*, refuză să-l recunoască pe tatăl său spre a nu-şi compromite „situaţia". Într-o altă fabulă, vulpea, spre a-şi agonisi o slujbă importantă, încearcă răsturnarea domniei elefantului prin mijloace demagogice :

„Că este nedreptate
Să va să cheltuiască
Veniturile toate
Pentru masa crăiască"...

se adresează ea animalelor oropsite. Bănuindu-i intenţia de a se *„pune-n pîine"* şi temîndu-se de răzvrătirea supuşilor, împăratul îi dă *„ca un semn de cinstire"* departamentul găinilor. În ziua viitoare, oratorul care glăsuise tot timpul

Scanned with OKEN Scanner

despre dreptate, care se declarase împotriva risipei şi abuzurilor, înecat *„c-un os"*, declară că Măria-sa *„ştie ce face"* şi că *„neîncetat gîndeşte la al obştii folos"*. Aluzia la demagogia liberală se face fără ocol:

„Cunosc mulţi liberali, la vorbe ei se-ntrec,
Dar pînă în sfîrşit cu oase se înec".

(Vulpea liberală)

Aceeaşi semnificaţie o poartă şi fabula *Vulpoiul predicator*, în care oratorul, după ce rosteşte o peroraţie fulminantă la adresa lighioanelor nesăţioase care varsă sînge şi năpăstuiesc poporul, cere pînă la urmă, drept plată, *„cîţiva curcani"*, ca şi *lupul moralist*, care ajuns împărat face morală dregătorilor abuzivi ameninţîndu-i cu *„înalta judecată"* şi dîndu-se pe sine drept pildă de conduită, în timp ce un vulpoi constată că Măria-sa poartă o manta făcută *„din piei de oaie"*.

Încă din *Anul 1840* Alexandrescu vorbea de fanfaronada politică şi de întărirea tiraniei:

„Politica adîncă stă în fanfaronadă
Şi ştiinţa vieţii în egoism cumplit;
D-a omului mărire nimic nu dă dovadă,
Şi numai despotismul e bine întărit".

Fabula *Elefantul* înfierează tocmai despotismul cinic. Elefantul *„cel necioplit"* şi *„de cap tare"* ajunge împărat şi orînduieşte-n slujba de *„ministru la oi"* pe... lup. Cînd nenorocitele oi vin să se plîngă stăpînului, acesta îl ascultă pe ministrul său care spune că nu ia, de fapt, decît cum se obişnuieşte, adică *„de oaie cîte-o piele"*. La care vorbe împăratul intervine cu toată seriozitatea:

„Cît pentr-o piele, treacă şi meargă,
Fiindcă singur spui c-ai dreptate.
Dar pentru c-astăzi oaia aleargă
La mila noastră, care mult poate,

O iert: de dajdii fie scutită;
Ale ei plîngeri voi să le-ascult;
Şi decît pielea obicinuită
Să nu poţi cere un păr mai mult.“

Un alt împărat, Leul, află că trebuie să jertfească pe cel mai puternic dintre oştenii săi pentru a putea cîştiga bătălia cu împărăţia Leopardului. Atunci îndată Măria-sa se vaietă că *„pătimeşte de tusă“*, urşii, tigrii şi toate lighioanele puternice se plîng, la rîndul lor, că sănătatea le este *„îndestul de proastă“*, pentru ca, pînă la urmă, *„cel mai tare“* să rămînă iepurele, care este, bineînţeles, degrabă sacrificat. Poetul conchide că *„cei puternici oriunde au dreptate“ (Dreptatea leului).* Într-o fabulă ursul pledează pentru stîrpirea abuzurilor şi tîlhăriei, criticînd cu vehemenţă pe tiranul tigru care, ca împărat, *„întîi judeca“* pe vinovaţi *„ş-apoi îi sugruma“*. Întrebat de vulpe cum o să procedeze cînd se va aşeza pe scaunul împărătesc, ursul răspunde:

„Noi o să-i sugrumăm
Ş-apoi să-i judecăm“

(Ursul şi vulpea)

Laşitatea şi linguşirea burgheziei în scopul propriei chiverniseli constituie un alt obiectiv al fabulei lui Alexandrescu. Cînd cîinele e izgonit din slujbe de către lup *(Cîinele izgonit)*, toţi dregătorii spun că *„nu face doi bani“*, că e *„ticălos“* şi că *„mănîncă degeaba“*, pentru ca, după ce e din nou onorat cu împuterniciri, aceiaşi dregători să susţină:

„Tutulor este plăcută
Cinstea cea cu drept făcută
Astui vrednic dobitoc.
Al lui cap, a lui ştiinţă,
Glas, putere, iscusinţă,
Pentru noi sînt un noroc“...

Scanned with OKEN Scanner

Deosebit de semnificativă, prin sensurile pe care le degajă, este fabula *Toporul şi pădurea,* în care autorul condamnă pe trădători *„cozile de topor"*. Fabulistul demonstrează aici că :

„în fieşce ţară
Cele mai multe rele nu vin de pe afară,
Nu le aduc streinii, ci ni le face toate
Un pămîntean d-ai noştri, o rudă sau un frate".

Se ştie că marile acte patriotice din vremea poetului au fost subminate de *„pămînteni d-ai noştri"* pentru motive egoiste şi meschine. Astfel, de pildă, revoluţia de la 1848 a fost trădată de elementele şovăielnice şi retrograde din rîndul burgheziei. Actul Unirii Ţărilor Romîne a întîmpinat de asemenea o îndîrjită rezistenţă din partea separatiştilor jenaţi de pierderea unor avantaje economice.

Faptul că fabula a fost scrisă înaintea evenimentelor de la 1848 şi 1859, cînd elementele reacţionare din sînul burgheziei şi moşierimii s-au dovedit trădătoare, atestă intuiţia şi sagacitatea poetului în sesizarea acestui fenomen.

În alte fabule autorul condamnă ipocrizia *(Şoarecele şi pisica, Uleul şi găinile),* satirizează lăudăroşenia goală *(Pisica sălbatică şi tigrul, Papagalul şi celelalte păsări, Catîrul ce-şi laudă nobilitatea, Catîrul cu clopoţei),* vanitatea *(Bursucul şi vulpea)* etc.

Grigore Alexandrescu ne-a lăsat şi proză. Este vorba de *Memorialul de călătorie,* scris cu prilejul vizitării bisericilor din Oltenia şi de încercarea de nuvelă, intitulată *Călugăriţa.* Fără a insista asupra acestei laturi a activităţii sale, menţionăm numai că proza rămasă de la Alexandrescu e lipsită de un deosebit interes artistic. Eforturile descriptive din *Memorial* nu reuşesc să transmită vibraţii în faţa peisajului natural, culorile par şterse, iar naraţiunea, şi mai ales evocarea vremurilor trecute în *Călugăriţa* sînt stîngace, lipsite de inventivitate şi surprize şi nu amintesc de poetul subtil şi sensibil. Acad. prof. G. Călinescu motivează plastic şi nu mai puţin adevărat : *„Proza*

nu era genul lui Gr. Alexandrescu şi, descins din aerul vibrant al lirei, poetul, ca şi albatrosul lui Baudelaire, se încurcă în aripi". De altfel poetul însuşi spune că *„tot omul s-apleacă la ce este mai pornit" (Epistolă D.I.V.).*

Alexandrescu a ostenit vreme de trei decenii, şi cu mult folos, pe tărîmurile poeziei. Se poate spune, fără exagerare, că el este primul mare poet al literaturii romîne care merită cu prisosinţă titlul de „clasic". Alexandrescu a cîntat, într-o epocă de afirmare naţională, trecutul vitejesc al poporului nostru ; a dat glas poetic celor mai de seamă evenimente din vremea sa ; a vibrat cu febrilitate la marile idei ale timpului, militînd pentru bine, frumos şi adevăr ; a promovat spiritul raţiunii şi încrederea în progresul omenirii ; minte ascuţită şi inteligenţă superioară, poetul a satirizat tirania şi nedreptatea, pe impostori şi demagogi. Uneori rîzînd de nimicnicia oamenilor meschini, după principiul „ridendo castigat mores", alteori amărît şi îndurerat de nedreptatea umană din vremea sa. Poate că mijloacele stilistice nu se ridică totdeauna la nivelul intenţiei şi ideii artistice. Ritmul e uneori imperfect, există unele lungimi inutile şi anumite versuri care nu par astăzi suficient de elaborate. Nu trebuie să uităm însă că Alexandrescu şi-a scris poezia sa într-o epocă necristalizată, confuză din punctul de vedere al expresiei lingvistice. Curente retrograde ca latinismul şi italienismul erau atît de ofensive încît emanciparea de sub influenţa lor era peste măsură de anevoioasă. Alexandrescu însuşi n-a fost în afara acestei influenţe. Din fericire însă, din cîte am constatat, aceasta s-a întîmplat după ce poetul elaborase întreaga sa operă poetică. Sesizînd acest merit, Barbu Delavrancea comentează cu dreptate : *„Alexandrescu s-a proptit curentului* (latinist, n.n.) *şi a învins, căci sosise mare şi puternic, gînditor adînc, minte limpede şi simţ drept. Opera sa e originală şi romînească (Revista nouă,* 1888, p. 174). Mai mult decît ceilalţi poeţi patruzecioptişti, Alexandrescu este un pionier în orientarea limbii literare pe făgaşul ei firesc. O spune însuşi în *Epistolă către Voltaire,* în care arată că soarta l-a privilegiat

Scanned with OKEN Scanner

pe marele francez, care a beneficiat de o limbă literară formată, spre dosebire de poeţii romîni, care au găsit o confuzie, „ca la turnul Babel".

„Altfel e-n ţară la noi: noi trebuie să formăm,
Să dăm un aer, un ton, limbii în care lucrăm"...

Cu toate dificultăţile pe care le presupune această stare, Alexandrescu a realizat versuri pe care le-au rostit şi le vor rosti cu încîntare şi avînt generaţii întregi. Poetul care punea un mare preţ pe *„armonia poetică"* ne dă pilde de armonie care au rezistat pînă astăzi:

„Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate:
Către ţărmul dimpotrivă se întind, se prelungesc,
Ş-ale valurilor mîndre generaţii spumegate
Zidul vechi al mănăstirei în cadenţă îl izbesc".

(Umbra lui Mircea. La Cozia)

Este semnificativ că exigentul Caragiale preţuia mult pe Alexandrescu şi, după cum ne spune St. O. Iosif în *Amintirile* sale despre marele dramaturg, acesta putea fi deseori surprins recitînd, cu dicţiunea-i cunoscută, începutul *Umbrei lui Mircea*, care i se părea un model de armonie poetică.

Poetul ştie, de asemenea, să dea culoare şi concreteţe unor idei generale. Acad. prof. G. Călinescu face următoarele observaţii în legătură cu *Anul 1840*: *„Deşi ideile sînt generalităţi (durerea, soarta, binele, mîhnirea), totuşi poetul le aduce în scenă personificate, după o mitologie nouă, prin vorbe cu sugestii de mişcări corporale. Durerea e o fiinţă care supune pe omul în ajutorul căruia aleargă soarta. Mîhnirea păşeşte pe un drum, iar pe urmele ei vine Binele."* Alexandrescu se realizează cel mai deplin în fabule. În general fabulistul compune după sistemul dramatic: cu expoziţie, intrigă, deznodămînt. Fiecare erou e caracterizat prin actele sale şi prin limbaj. Iată o adevărată „scenă" din *Dreptatea leului* (este vorba de momentul în care leul strînge pe supuşi spre a-i înştiinţa că trebuie sacri-

Scanned with OKEN Scanner

ficat cel mai puternic, pentru ca lupta cu Pardosul să fie cîştigată), în care ne sînt înfăţişate, cu particularităţile lor etice, o galerie de animale :

„«Lighioanelor ! zise, viu să vă dau de ştire
Că astăzi din noi unul trebuie să murim :
Aşa va proorocul. Rămîne-acum să ştim
Cine este mai tare.
Cît pentru mine unul, cum vreţi... dar mi se pare
Că nu prea sînt puternic, căci pătimesc de tuse».
Vulpea era aproape : «Ce-are a face ! răspunse,
Înălţimea ta eşti
Oricît de slab pofteşti»,
— «Dar şi puterea noastră
E îndestul de proastă»
Strigară tigrii, urşii, şi cu un cuvînt toate
Lighioanele-acelea ce erau mai colţate.
«Nu rămîne-ndoială», le răspunse-mpăratul.
Iepurile, sărmanu — crez că-l trăgea păcatul,
Sau păcate mai multe
De moşii lui făcute —
Veni să-şi dea părerea. Dar toţi, cît îl zăriră,
Asupră-i năvăliră,
«Ia vedeţi-l ! strigară. Cu bună-ncredinţare
El este cel mai tare !»“

Fabulistul are toată grija pentru adevărul psihologic al eroilor. Culoarea şi pitorescul personajelor, individualizarea lor sînt cu deosebire izbutite şi ele întăresc ficţiunea, dîndu-i un suport veridic. Raportarea la personajele umane se face intim, degajat, trecerea din regnul animalier în cel omenesc producîndu-se pe nesimţite. Ai certitudinea că e vorba nu de animale cu trăsături omeneşti, ci de oameni deghizaţi sub denumiri animaliere. De aceea corespondenţele sînt prea uşor de stabilit : elefantul colosal de puternic dar *„necioplit“* şi *„de cap tare“* orînduieşte în slujbă, ca *„ministru la oi“* pe lup, ca să le

ia numai *„de oaie cîte-o piele"* ; cînd ursul ajunge-mpărat, vin să i se-nchine fiarele de frunte : *„Una c-o vacă, alta c-un bou"*, în timp ce lupul, după ce-i pune înainte oi şi miei, îi ţine o *„frumoasă precuvîntare"* în care dovedeşte, pe bază de *„hrisoave"*, meritele strămbunilor noului împărat ; drept răsplată ursul pune *„neamul lupesc"* în slujbe, pentru ca, după ce leul se ridică şi vine să-şi ceară din nou tronul, toţi lupii să o ia la fugă. Noul împărat e salvat de cine nu se aştepta, de tauri, care niciodată *„a-i fi prieteni nu s-au jurat"*.

Tiparele fabulelor lui Alexandrescu sînt frecvente în literatura lumii, începînd de la Esop încoace. Le-au folosit La Fontaine, Krîlov şi alţii. Le-a folosit şi Alexandrescu. În aceste scheme consacrate însă, poetul romîn a introdus tipuri caracteristice epocii sale, cu toate trăsăturile lor sociale şi particulare.

Deşi cultivă fabula ca un mijloc de precauţie, într-o societate guvernată de tiranie şi despotism, poetul nu va fi scăpat, desigur, de clevetirile şi persecuţiile celor vizaţi. E prea conştient că i se va reproşa :

„Că lupii, urşii, leii vorbesc de stăpînire,
Că lupul e cutare, ce judecă, despoaie,
Şi ia după om pielea ca lupul de pe oaie,
...Că boul e cutare ajuns în treaptă mare"
etc...

Cu toate acestea Grigore Alexandrescu n-a renunţat nici un moment să ţintuiască la stîlpul infamiei pe toţi cei ce sugrumau idealurile şi forţele progresiste. Opera sa poetică, una din cele mai preţioase din întreaga noastră moştenire culturală, este în acelaşi timp mărturia uneia din cele mai înaintate conştiinţe ale epocii de la 1848.

POMPILIU MARCEA

Scanned with OKEN Scanner

NOTA EDITORULUI

Volumul de față urmărește să ofere publicului o culegere amplă din întreaga operă a lui Grigore Alexandrescu, înglobînd cele mai reprezentative (și totodată mai realizate) creații ale sale din toate domeniile în care a activat.

Prima parte, consacrată versurilor, cuprinde o largă selecție din poezia lirică (fără să omitem pe nedrept disprețuitele poezii de dragoste, care, deși nu ating nivelul altor lucrări, servesc totuși la punerea în lumină a unor aspecte importante din creația lui Alexandrescu și sînt, în orice caz, semnificative pentru atmosfera literară a epocii), aproape totalitatea satirelor, epistolelor și a fabulelor și două din cele cinci epigrame. Ordonarea materialului e următoarea: fiecare grup de poeme (Suvenire și impresii, Epistole și satire, Fabule — *titlurile aparțin poetului —) începe cu piesele ediției de bază (1847), în ordinea originalului, și continuă cu adaosurile provenite din ediția din 1863, în ordinea în care se găsesc în aceasta din urmă.*

Partea a doua a volumului e consacrată prozei și cuprinde, pe lîngă Memorialul de călătorie, *cîteva lucrări aproape necunoscute, dar importante pentru întregirea portretului lui Alexandrescu. Astfel, se repune în circulație, după 115 ani de la apariție, schița* O nuntă, *conținînd prețioase detalii autobiografice și ilustrînd, încă o dată, concepțiile înaintate ale scriitorului (vezi, de exemplu, ironia din final); e de remarcat, de asemenea, că obiceiul de nuntă descris nu a mai fost semnalat, după știrea noastră, în cercetările de folclor. Schița, publicată într-o revistă a cărei viață n-a putut depăși două numere, s-a*

Scanned with OKEN Scanner

rătăcit, dintr-o eroare a unor bibliotecari, o dată cu unicul exemplar păstrat al acesteia; descoperită și consultată de N. Iorga, publicația n-a fost redată cercetătorilor decît recent.[1] *Articolele care încheie volumul, cu excepția celui dintîi (scrisoarea către* Gazeta Transilvaniei, *republicată de G. Bogdan-Duică și E. Lovinescu împreună cu corespondența poetului), n-au fost nici ele incluse în edițiile anterioare ale operei lui Alexandrescu; interesul lor constă în primul rînd în faptul că atrag atenția asupra participării active a scriitorului la luptele politice din epoca agitată premergătoare Unirii.*

Textul poeziilor este acela stabilit în ediția noastră critică[2], *cu unele corectări de detaliu, din care două mai importante: în versul 43 din* Ucigașul fără voie, *cuvîntul* mișcare *a fost înlocuit cu* mușcare, *lecțiune evident autentică, aflată în același* Album științific și literar, *semnalat mai sus; am suprimat, apoi, în fabula* Bursucul și vulpea, *primul emistih al versului 6, a cărui introducere în textul ediției originale provine din greșita înțelegere a unei corecturi; citim, deci,* Că nu era alt nimic, *în loc de* Se învoiesc a spune că nu era alt nimic.[3]

Memorialul *urmează ediția din 1863, controlată, acolo unde a fost posibil, cu fragmentele publicate anterior. Nesiguranța textului, numeroasele ezitări și dublete sînt consecința caracterului foarte neîngrijit al ediției de bază. Atît în textul* Memorialului, *cît și în al celorlalte bucăți în proză, am procedat la aceleași adaptări ortografice ca în poezii.*

---

[1] Vezi G. Baiculescu, *O revistă puțin cunoscută din prima jumătate a sec. XIX: „Album științific și literar" (București, 1847)*, în *Studii și cercetări de bibliologie*, III, 1959, p. 153 și urm.

[2] Gr. Alexandrescu, *Opere* (I), ediție critică, note, variante și bibliografie de I. Fischer, E.S.P.L.A., 1957. Amintim că ediția de bază e aceea din 1847, cea din 1863 fiind folosită numai pentru poeziile care nu figurează în cea dintîi.

[3] Pentru detaliile argumentării, vezi I. Fischer, *Note de lingvistică și de filologie*, în *Studii și cercetări științifice. Filologie* (Iași), XI, 1960, 1, p. 99 și urm.

Scanned with OKEN Scanner

Notele de subsol se reduc la minimul necesar înţelegerii (şi citirii) corecte a textului. De aceea am socotit util să dăm unele indicaţii de accentuare şi, pentru Memorial, *să semnalăm erorile de informare ale lui Alexandrescu. Sumarele date biografice privind personajele istorice se referă numai la personalităţile mai puţin cunoscute.*

La sfîrşitul fiecărei bucăţi, am indicat locul şi data primei publicări cunoscute, notînd cu (Ed. 1832), (Ed. 1838), (Ed. 1842), (Ed. 1847), (Ed. 1863) *următoarele volume :*

1. Eliezer şi Neftali, poemă tradusă din Florian de Gr. Alexandrescu, Bucureşti, 1832 [1], în tipografia lui Eliad. *La sfîrşitul volumului se găsesc* Poezii ale D. Gri. Alexandrescu.

2. Poezii ale D. Gr. Alexandrescul, Bucureşti, tipărite la Zaharia Carcalechi, 1838 [2].

3. Poezii a lui Gr. Alexandrescu, ediţie completă, Iaşii, la Cantora Foaiei săteşti, 1842.

4. Suvenire şi impresii, epistole şi fabule de Grigorie Alexandrescul, Bucureşti, tipografia lui C. A. Rosetti şi Winterhalder, 1847.

5. Meditaţii, elegii, epistole, satire şi fabule de Grigore Mihail Alexandrescu, Bucureşti, tipografia Naţională a lui Ştefan Rassidescu, Calea Nemţească, Otelul Gherman, nr. 27, 1863.

I. F.

[1] Pe copertă : *1833.*

[2] Pe ultima pagină a copertei : *1839.*

VERSURI

Scanned with OKEN Scanner

CÎTEVA CUVINTE ÎN LOC DE PREFAŢĂ

„Pentru ce nu publici scrierile dumitale ?“ întrebai mai deunăzi pe un bărbat de spirit şi de gust care ţine ascunse în portfoliul său mai multe manuscripte de poezii. „M-am speriat — îmi răspunse — de cînd am văzut atîţia poeţi...“ Negreşit, niciodată nu am avut mai multă îndestulare, nu zic de poezie, ci de versuri. De unde vine aceasta ? Poate în parte din greşita idee că arta poetului ar fi mai uşoară decît a prozatorului, dupe cum socotim cei mai mulţi, atunci cînd intrăm în cariera literilor cu toată încrederea juneţei şi neexperienţei ; poate însă asemenea dintr-o lege înaltă care va ca poeţii să fie cele dintîi instrumente ale geniului noroadelor, cînd geniul acesta începe să se deştepte. În adevăr, armonia avînd o atracţie naturală pentru cei mai mulţi oameni şi versurile frumoase întipărindu-se cu lesnire în memorie. toţi aceia care la începutul civilizaţiilor simt, sau cred a simţi, în sufletul lor o scînteie divină aleg instrumentul acesta ca cel mai sigur spre a-şi răspîndi ideile lor. De aceea poezia e cea mai antică artă a spiritului omenesc ; de aceea legile popoarelor celor antice erau scrise în versuri ; de aceea în ierarşia[1] literilor poezia are un loc aşa de înalt. Ea face cea mai mare parte a gloriei naţiilor ; şi cele mai însemnate fapte, cele mai înalte descoperiri au trebuinţă de ajutorul ei ca să poată

[1] Ierarhia

trăi. Dar cu cît arta e mai frumoasă, atît este mai anevoie; cu cît sînt mai rari poeţii care au lăsat numele lor la veacuri, atît mai numeroşi aceia care s-au pierdut în adîncul uitării. Faimosul Béranger [1], puternicul liric al timpilor moderni, poet popular cu aristocratice forme şi unul din capetele cele mai rezonabile ale Franţei, zice că multe din cîntecile sale cele mici l-a costat duouă şi trei săptămîni de lucru, mărturisire ce dovedeşte cîtă străşnicie trebuie să aducă un autor la compunerea scrierilor sale; căci arta este aşa de întinsă şi variată, frumosul are atîtea nuanse delicate şi fugitive, lucrările imaginaţiei atîta trebuinţă de ale rezonului [2] ca să poată ajunge ţinta lor, care este frumosul ideal sau strălucirea adevărului, după cum zice Platon, încît nu este de mirare daca desăvîrşirea lipseşte la mulţi, cărora însă nu le lipseşte talentul, şi daca literatura noastră mai ales, a căria parte poetică nu se compunea pînă în anii din urmă decît de nişte balade tradiţionale, inspiraţii necultivate ale suferinţei şi ale naturei sălbateci, nu este, zic, de mirare daca literatura noastră n-a produs încă nici un cap d-operă care să poată sluji de model netăgăduit: acelea nu ies decît în literaturele formate şi în limbile statornicite, după cum o ştiu mai cu osebire toţi aceia care scriu, şi prin urmare cunosc influenţa ce are limba asupra stilului.

Ce poci zice acum de poeziile mele? O parte din ele s-au mai tipărit la Iaşi, în anul 1842, şi defavorul de care mă bucuram atunci a contribuit negreşit la priimirea ce li s-a făcut, dupe cum se întîmplă cu tot ce este poprit. Retipărindu-le acum, am şters pe unele, am vrut să îndreptez pe altele, şi am adăogat cîteva, între care unele

[1] J.-P. de Béranger (1780—1857) — autorul a numeroase cîntece cu conţinut democratic, care s-au bucurat de o mare popularitate. Vezi mai jos, p. 271, necrologul făcut poetului francez de către Alexandrescu.

[2] Raţiunii.

sujeturi [1] istorice de un interes naţional, şi prin urmare şi mai puţin egoist ; căci eu sînt din numărul acelora care cred că poezia pe lîngă neapărata condiţie de a plăcea, condiţie a existenţei sale, este datoare să exprime trebuinţele soţietăţii şi să deştepte simtiminte frumoase şi nobile, care înalţă sufletul prin idei morale şi divine, pînă la viitorul nemărginit şi în anii cei veşinici.

Sînt departe de a crede că am tratat aceste sujete cu tot interesul de care sînt priimitoare. Dar *o scriere este totdeauna un mijloc de a face alta mai desăvîrşită,* şi eu voi fi cel dintîi a aplauda pe acela ce va face mai bine.

(Ed. 1847)

[1] Subiecte.

Scanned with OKEN Scanner

POEZII

TRECUTUL

LA MĂNĂSTIREA DEALULUI

Dedicat măriei-sale prinţului nostru [1]

Precum o sentinelă, pe dealul depărtat
Domneşte mănăstirea ; şi zidu-i cel înalt
Se-ntinde împrejuru-i, pustiu şi învechit,
De iedera bătrînă, de muşchi acoperit [2].
Acolo au odihna, locaş adînc, tăcut,
Eroi ce mai-nainte mult zgomot au făcut.
Un cap îi prezidează [3] şi daca s-o-ntîmpla,
Cu vreme, Romînia s-ardice fruntea sa,
P-a *Dîmboviţei* vale oştiri de s-or ivi,
Ai luptelor cumplite părtaşi ei vor mai fi.

Eu în copilărie iubeam să mă opresc
Pe dealul mănăstirei, şi-n vale se privesc
Măreţul turn, trist martur l-al nostru trist apus,
Ş-a cărui origină în veacuri s-a răpus [4] ;

[1] Gh. Bibescu.

[2] Pe cînd scriam aceste versuri, reînnoirea monumentelor nu începuse încă (n. a.).

[3] Capul lui Mihai Viteazul (n. a.).

[4] S-a pierdut.

Turnul din care-odată bărbaţii renumiţi
Vedeau romîne taberi pe cîmpi nemărginiţi [1].
În preajmă-i e cetatea l ai ei locuitori
Ruina-i azi cu fală arăt la călători,
Precum atîţi nevrednici, trăind în moliciuni,
Se laud cu mari fapte făcute de străbuni.

Dar pentru ce oraşul atît de strălucit
Acum între oraşe e cel mai umilit ?
Ce voie preaînaltă, ce lege porunci
Căderea dopotrivă cu înălţarea-a fi ?
E o fatală soartă ? sau pe acest pămînt
Lăsă urmele sale blestemul unui sfînt [2] ?
Daca însă o ţară, un neam ar fi dator,
Cînd au greşit despoţii, nelegiuirea lor
A o plăti, atuncea oraşul osîndit
Şi numele-i din lume de mult ar fi perit.
Căci mii de glasuri stinse d-al tiraniei fier
În strigări dureroase s-au înălţat la cer ;
Căci ploi ce în torente de veacuri s-au vărsat
Sîngele dupe pietre încă nu l-au spălat.

Orcum va fi, mi-e scumpă cetatea ce-a domnit;
O iubesc, căci e tristă şi căci a suferit :
Şi precum anticarul, la patima-i supus,
Culege vechea-aramă ce nu mai are curs,
Aşa în a mea rîvnă, pe locul părintesc,
Fiu al astor ruine, ţărîna lor slăvesc.

---

[1] Turnul curţei domneşti (n. a.).

[2] Sfîntul Nifon, care se zice că a blestemat pe Radu IV (n. a.). Aluzie la conflictul dintre Nifon, fost patriarh al Constantinopolelui, şi Radu cel Mare, domnul Munteniei (1494—1507). Nifon se retrage la muntele Atos (unde va muri în 1508) ; la plecarea din Tîrgovişte îl afurisește pe domnitor.

Scanned with OKEN Scanner

Încă mi-aduc aminte de groaza ce simţeam,
Cînd la apusul zilei scheletul lor priveam.
„P-aici — ziceau bătrînii, o boltă arătînd —
Intră tînăra doamnă, frumoasă şi fugînd
De cetele tartare, cînd ele-acest palat,
Lipsind oştirea noastră, în treacăt au prădat.[1]
Peştera, ce se-ntinde departe subt pămînt,
Prin drumuri rătăcite în loc necunoscut
Îşi are răsuflarea : în sînul ei găseşti
Averi nenumerate, comorile domneşti ;
În preajmă-le ard focuri, căci ele se păzesc
De iesme, tauri negri, ce iadul locuiesc ;
Şi cînd vrun om aproape a merge-a cutezat,
El la lumina zilei nu s-a mai arătat."

Astfel ziceau, şi vremea un pas a mai făcut,
Şi chiar acele iesme azilul şi-au pierdut !
Tot e tăcut şi jalnic : însă aşa cum eşti
Singură porţi povara mărirei romîneşti,
Tîrgoveşte căzută ! poetul întristat
Colore variate în sînu-ţi a aflat,
Războinicul modeluri ; şi, dac-am asculta
Ceea ce în favoru-ţi reclamă slava ta,
A vitejilor umbră d-am şti se o cinstim,
Vrednici de libertate noi am putea să fim.
Am afla de la dînşii ce jărtfe trebuiesc,
Prin cîtă energie naţii se mîntuiesc.

A ! facă providinţa ca-naltul simtiment,
Ce-nchină vitejiei măreţul monument,

[1] Tradiţie (n. a.).

Ce-alege pe-nălţime al nemurirei loc,
Să fie nouă cîrma, coloana cea de foc,
Coloana ce odată din ţara de exil
Pe calea mîntuirei ducea pe Istrail!

(Ed. 1847)

Scanned with OKEN Scanner

UMBRA LUI MIRCEA

LA COZIA

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate :
Către ţărmul dimpotrivă se întind, se prelungesc,
Ş-ale valurilor mîndre generaţii spumegate
Zidul vechi al mănăstirei în cadenţă îl izbesc.

Dintr-o peşteră, din rîpă, noaptea iese, mă-mpresoară :
De pe muche, de pe stîncă, chipuri negre se cobor ;
Muşchiul zidului se mişcă... pîntre iarbă să strecoară
O suflare, care trece ca prin vine un fior.

Este ceasul nălucirei : un mormînt se desvăleşte,
O fantomă-ncoronată din el iese... o zăresc...
Iese... vine către ţărmuri... stă... în preajma ei priveşte...
Rîul înapoi se trage... munţii vîrful îşi clătesc.

Ascultaţi !... marea fantomă face semn... dă o poruncă...
Oştiri, taberi fără număr împrejuru-i înviez...
Glasul ei se-ntinde, creşte, repetat din stîncă-n stîncă,
Transilvania-l aude, ungurii se înarmez.

Scanned with OKEN Scanner

Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute,
Şi puternici legioane p-a ta margine-ai privit,
Virtuţi mari, fapte cumplite îţi sînt ţie cunoscute,
Cine oar' poate se fie omul care te-a-ngrozit ?

Este el, cum îl arată sabia lui şi armura [1],
Cavaler de ai credinţei, sau al Tibrului stăpîn,
Traian, cinste a Romei ce se luptă cu natura [2],
Uriaş e al Daciei, sau e Mircea cel Bătrîn ?

Mircea ! îmi răspunde dealul ; Mircea ! Oltul repetează.
Acest sunet, acest nume valurile-l priimesc,
Unul altuia îl spune ; Dunărea se-nştiinţează,
Şi-ale ei spumate unde către mare îl pornesc.

Sărutare, umbră veche ! priimeşte-nchinăciune
De la fiii Romîniei eare tu o ai cinstit :
Noi venim mirarea noastră la mormîntu-ţi a depune ;
Veacurile ce-nghit neamuri al tău nume l-au hrănit.

Rîvna-ţi fu neobosită, îndelung-a ta silinţă :
Pînă l-adînci bătrîneţe pe romîni îmbărbătaşi ;
Însă, vai ! n-a iertat soarta să-ncununi a ta dorinţă,
Şi-al tău nume moştenire libertăţii să îl laşi. [3]

---

[1] În biserica de la Cozia, Mircea este zugrăvit în costum de cruciat (n. a.).

[2] Pe malul drept al Oltului se vede drumu făcut de Traian (n. a.).

[3] Aluzie la faptul că Mircea a fost nevoit, către sfîrşitul domniei (1417), să plătească tribut lui Mahomed I, sultanul Turciei.

Scanned with OKEN Scanner

Dar cu slabele-ţi mijloace faptele-ţi sînt de mirare :
Pricina, nu rezultatul, laude ţi-a cîştigat :
Întreprinderea-ţi fu dreaptă, a fost nobilă şi mare,
De aceea al tău nume va fi scump şi nepătat.

În acel locaş de piatră, drum ce duce la vecie,
Unde tu te gîndeşti poate la norodul ce-ai iubit,
Cîtă ai simţit plăcere cînd a lui Mihai soţie [1]
A venit să-ţi povestească fapte ce l-a strălucit !

Noi citim luptele voastre, cum privim vechea armură
Ce un uriaş odată în războaie a purtat ;
Greutatea ei ne-apasă, trece slaba-ne măsură,
Ne-ndoim dac-aşa oameni întru adevăr au stat [2].
. . . . . .

Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte strălucite,
Însă triste şi amare ; legi, năravuri se-ndulcesc :
Prin ştiinţe şi prin arte naţiile înfrăţite
În gîndire şi în pace drumul slavei îl găsesc.

Căci războiul e bici groaznec, care moartea îl iubeşte,
Şi ai lui sîngeraţi dafini [3] naţiile îi plătesc ;
E a cerului urgie, este foc care topeşte
Crîngurile înflorite, şi pădurile [4] ce-l hrănesc.
. . . . . .

[1] Doamna Florica, soţia lui Mihai, este îngropată în acelaşi mormînt cu Mircea, dupe cum arată iscripţia de pe piatră (n .a.). În realitate, Teodora, mama lui Mihai, este îngropată la Cozia. Florica nu e soţia voievodului, ci fiica lui.

[2] Au *existat*.

[3] Este vorba de cununile de dafin (laur), simboluri ale victoriei.

[4] Citit *pădurle*.

Dar a nopţei neagră mantă peste dealuri se lăţeşte,
La apus se adun norii, se întind ca un veşmînt ;
Peste unde şi-n tărie întunerecul domneşte ;
Tot e groază şi tăcere... umbra intră în mormînt.

Lumea e în aşteptare... turnurile cele-nalte
Ca fantome de mari veacuri pe eroii lor jălesc ;
Şi-ale valurilor mîndre generaţii spumegate
Zidul vechi al mănăstirei în cadenţă îl izbesc.

(„Propăşirea", 7 mai 1844)